

УДК 336.741.236.2:394.94

*Ажновська І. О., к.е.н., доц., доцент кафедри економіки підприємства
Донецького національного університету (Україна)*

РЕГУЛЮВАННЯ ПЛАТІЖНИХ ВЗАЄМВІДНОСИН ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЧЕРЕЗ СТВОРЕННЯ БАНКІВ ЧАСУ

Під впливом бойових дій, руйнації приміщень та системної кризи в економіці країни зростають обсяги внутрішньої міграції. У результаті цього, а також з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, проявів насильства та порушень прав людини значна частина населення Донецької та Луганської областей змушена залишити свої місця проживання. Достатньо високою є інтенсивність виходу внутрішньо переміщених осіб із стану економічної активності. Кількість вимушено переміщених осіб на поточний момент вже перевищила 1 млн. осіб. Наявна ситуація стає загрозою стрімкого зростання безробіття та поширення ризиків бідності в країні, а її вирішення потребує невідкладного пошуку засобів для залучення та повернення цих осіб у сферу зайнятості. Одним із засобів вирішення цієї проблеми може стати формування банків часу.

Ключові слова: банк часу, трудова міграція, вимушено переміщені особи, безробіття, реабілітація.

Табл. 1, рис. 2, літ. 9.

Ажновская И. А.

РЕГУЛИРОВАНИЕ ПЛАТЕЖНЫХ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ ВЫНУЖДЕННО ПЕРЕМЕЩЕННЫХ ЛИЦ ЧЕРЕЗ СОЗДАНИЕ БАНКОВ ВРЕМЕНИ.

Под влиянием боевых действий, разрушения помещений и системного кризиса в экономике страны растут объемы внутренней миграции. В результате этого, а также с целью избежания негативных последствий вооруженного конфликта, временной оккупации, проявлений насилия и нарушения прав человека значительная часть населения Донецкой и Луганской областей вынуждена покинуть свои места проживания. Достаточно высокой является интенсивность выхода внутренне перемещенных лиц из состояния экономической активности. Количество вынужденно перемещенных лиц на текущий момент уже превысило 1 млн. человек. Существующая ситуация становится угрозой стремительного роста безработицы и распространения рисков бедности в стране, а ее решение требует неотложного поиска средств для привлечения и возвращения мигрантов в сферу занятости. Одним из средств решения этой проблемы может стать формирование банков времени.

Ключевые слова: банк времени, трудовая миграция, вынужденно перемещенные лица, безработица, реабилитация.

Akhnovska I. O.

THE REGULATION OF PAYMENTS RELATIONS BETWEEN FORCIBLY DISPLACED PEOPLE THROUGH TIME BANKS.

Under the influence of the fighting, destruction of premises and systemic crisis in the country's economy growing volumes of internal migration. As a result, and to avoid the negative consequences of armed conflict, time of occupation, violence and human rights violations significant part of the population of Donetsk and Lugansk regions forced to leave their places of residence. High enough is the output intensity of internally displaced persons from the state of economic activity. The number of internally displaced persons at the moment has already exceeded 1 million people. The current situation is a threat to the rapid growth of unemployment and the distribution of risk of poverty in the country, and its solution requires urgent search for means to attract and return of these persons in employment. One means of solving this problem could be the formation of banks of time.

Keywords: Bank of time, labour migration, internally displaced persons, unemployment, rehabilitation.

Постановка проблеми. В умовах військового конфлікту на сході країни та тимчасової окупації АР Крим, економічної рецесії відбувається руйнація промислових та житлових приміщень, призупиняють роботу підприємства, відбувається ліквідація робочих місць, скорочується кількість вакансій, зменшується чисельність зайнятих, зростає рівень безробіття.

За оцінками, понад 1 млн. мешканців Донецької та Луганської областей вимушено змінили місце проживання; половина з них – діти, інваліди та особи похилого віку. Найбільше переселенців сконцентровано в Донецькій, Харківській, Луганській областях, м. Києві, Запорізькій та Дніпропетровській областях. За даними ООН, у 3-х перших регіонах розміщено 60,8% переселенців, а в 4-6 – ще 21,2%; тобто шість регіонів прийняли 82% усієї маси вимушених переселенців [1]. За 9 місяців

2014 року рівень безробіття (за методологією МОП) зріс порівняно з аналогічним періодом 2013 року з 7,1 % до 8,9 % економічно активного населення віком 15–70 років. Відповідно до затверджених Урядом основних прогнозних макропоказників у 2015 році очікується зростання цього показника до 9,8–10 % [2].

Більше половини з внутрішньо переміщених осіб перебуває у шлюбі. Третина має 1 дитину, 16 % мають двох дітей, 2% мають 3-х та більше дітей; 2/3 мають освіту вищу за середню; 40 % виїхали всією родиною; 60 % - ні (залишились чоловік, родичі); 60 % мали дохід на 1 члена родини нижче прожиткового мінімуму. Основне джерело доходу: 40% - зарплата та самозайнятість; 30% – пенсії; 10% - адресна допомога держави; 5% - накопичення; 15% - різні види допомоги [3].

Із початку проведення антитерористичної операції до державної служби зайнятості станом на 31 січня 2015 року звернулися за допомогою у працевлаштуванні не за місцем проживання майже 38 тис. мешканців АР Крим, Донецької та Луганської областей, з них понад 25 тис. осіб офіційно були визнані вимушено переміщеними особами та отримали відповідну довідку. Державною службою зайнятості забезпечено працевлаштування понад 6 тис. таких громадян. Працевлаштування таких громадян ускладнюється відсутністю житла, надією на повернення на своє місце проживання, необхідністю догляду за дітьми, особами похилого віку. Адаже серед внутрішньо переміщених осіб, які отримали статус безробітного, значну питому вагу становлять жінки з вищою освітою, які працювали раніше на посадах професіоналів та фахівців. Професійна структура вивільнених працівників з Донецької та Луганської областей характеризується своєю специфічністю для цих регіонів. Найбільш вразливими до безробіття стали працівники вугільної промисловості та металургії, працевлаштування яких обмежене відсутністю відповідного попиту на них на локальних ринках праці інших регіонів. Відсутність реальних перспектив щодо припинення бойових дій та швидкого відновлення контролю держави над всіма територіями матиме наслідком подальше збільшення масштабів внутрішньої міграції населення. Уряд країни вживає окремих заходів щодо вирішення проблем вимушено переміщених осіб, багато зусиль докладають волонтери, благодійні організації та окремі громадяни, однак ці дії не мають системного характеру, а у вимушено переміщених осіб знижується рівень мотивації та надії на краще майбутнє. Однак, вимушено переміщені особи можуть допомогати один одному через надання взаємних послуг. Оскільки здебільшого вони потребують фінансових коштів, то засобом платежу для них має бути час.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошуками інструментів регулювання платіжних взаємовідносин суб'єктів господарювання займалися багато українських і російських вчених, зокрема: О.Амуржуєв, А. Дорогавцев, В. Белоліпєцький, А. Варшавський, М. Делягін, А. Косой, В. Лисицький, О. Руднев, П. Нікіфоров, М. Швайка, О. Яковлев та інші. Проблемами вимушено переміщених осіб займаються такі українські вчені, як Е. Лібанова, О. Балакірева, Т. Бондар, Ю. Корнев, І. Локтева, О. Василенко. Ідея створення банку часу належить американському юристу Едгару Кану.

Виділення невирішеної проблеми. В статті є спроба поєднати основні ідеї вищеперелічених вчених і запропонувати авторське вирішення проблеми безробіття і дефіциту платіжних засобів серед вимушено переміщених осіб.

Метою статті є розробка рекомендацій щодо регулювання платіжних взаємовідносин вимушено переміщених осіб через створення банків часу.

Результати дослідження. Сьогодні ми спостерігаємо порушення платіжного обороту в країні, що вказує на необхідність визначення економічної сутності платіжного обороту. Критичний аналіз визначення платіжного обороту в економічній літературі дозволяє зробити наступні висновки. По-перше, слід розрізняти платіжний оборот у загальноекономічному трактуванні і застосовано до суб'єктів господарювання. По-друге, платіжний оборот пов'язаний з функціонуванням грошей як засобу платежу. По-третє, платіжний оборот виникає у суб'єктів господарювання в процесі використання грошей для погашення грошових зобов'язань.

Отже, платіжний оборот характеризує безперервний процес руху грошей, а звідси:

- економічною основою платіжного обороту є безперервний процес руху грошей при обслуговуванні ними тих стадій кругообігу фондів, де гроші використовуються для здійснення платежів товарного і нетоварного характеру;

- платіжний оборот є складовою частиною грошового обороту.

В основі здійснення платежів як товарного, так і нетоварного характеру лежать грошові зобов'язання суб'єкта господарювання перед своїми діловими партнерами або перед іншими суб'єктами економічних відносин. В зв'язку з цим виникає необхідність уточнення поняття «платіж». Огляд економічної літератури дозволяє зробити наступні висновки: платіж - це певні дії, пов'язані з переміщенням грошових коштів між суб'єктами економічних відносин; платіж є певною стадією розрахункових відносин, пов'язаних із здійсненням платежів між економічними агентами ринку. Згідно до цього, поняття «платіж» повинно розглядатися як операція, що пов'язана зі сплатою грошей за зобов'язаннями.

Пропонується класифікувати платежі за такими критеріями: за складом суб'єктів платіжного обороту (платежі між суб'єктами господарювання та іншими учасниками платіжного обороту); за

зв'язком з виробництвом ВВП (товарні, нетоварні); за характером здійснення платежу (добровільні, примусові); за часом здійснення платежу (фактичні, планові); за величиною платежу (оптові, роздрібні); за своєчасністю здійснення платежу (термінові, дострокові, прострочені, пролонговані); за формою руху грошей (нааявні, безготівкові).

Слід зауважити, що платіж має тісний зв'язок і суттєві відмінності від розрахунку, який являє собою процес визначення розміру і погашення зобов'язання (наприклад, погашення зобов'язання (боргу) покупця перед продавцем; визначення розміру і погашення взаємних грошових зобов'язань сторін угоди, включаючи регулювання претензій, що виникають у ході такого процесу; виявлення і перерахування сум податкових платежів у бюджет; визначення суми і здійснення відрахувань у позабюджетні державні цільові фонди тощо).

Оскільки платіж здійснюється в грошовій формі, розгляд платіжного обороту треба робити в тісному взаємозв'язку з грошовим оборотом. Платіжний оборот, на відміну від грошового, обслуговує не всі стадії кругообігу індивідуального капіталу. Платіжний оборот здійснюється готівковими і безготівковими грошми, тому, виходячи з економічної природи платіжного обороту і системи платежів, що виникають у суб'єктів господарювання, платіжний інструмент являє собою засіб визначеної форми на паперовому, електронному або іншому вигляді носія інформації, що використовується для сплати грошових зобов'язань.

В умовах фінансової кризи основними наслідками порушення безперервності платіжного обороту суб'єктів господарювання слід віднести: зростання державного боргу, поширення «тіньової економіки», зростання заборгованості по заробітній платі, збільшення рівня безробіття, зниження бази оподаткування, неплатоспроможність і збитковість підприємств, а також неконкурентоспроможність продукції (табл.1).

Таблиця 1

Основні наслідки порушення платіжного обороту суб'єктів господарювання

Наслідки	Характеристика
Зниження бази оподаткування	Зменшення власних оборотних коштів, що приводить до невиконання зобов'язань підприємства за податками і зборами до бюджету і позабюджетні фонди в повному обсязі.
Зростання державного боргу	Скорочення реальних доходів і витрат бюджету, накопичення кредиторської заборгованості, зниження життєвого рівня населення, зменшення капітальних вкладень і зростання дефіциту бюджету вказує на потребу в позиках грошових коштів в міжнародних організаціях і фондах.
Відхід в «тінь»	Використання суб'єктами господарювання послуг сумнівних фірм для проведення розрахунків, минувши поточний рахунок і оподаткування, що є специфічним видом транзакційних витрат і сприяє перерозподілу національного доходу в тіньовий сектор.
Неплатоспроможність підприємств	Настання системної кризи платежів за відсутності оплати суб'єктами господарювання своїх зобов'язань.
Неконкурентоспроможність продукції	Формування і розподіл прибутку суб'єктів господарювання при накопиченні ними невиконаних зобов'язань не дозволяє проводити необхідну модернізацію виробництва, покращувати якість продукції, формувати стратегію економічного зростання. В результаті знижується конкурентоспроможність продукції суб'єктів господарювання на ринку, скорочуються обсяги її реалізації, виникає затоварювання продукцією.
Зростання заборгованості по заробітній платі	Суб'єкти господарювання не мають в своєму розпорядженні грошових коштів для своєчасної виплати заробітної плати працівникам. Високий рівень заборгованості за зарплатою породжує соціальний протест, а також приводить до скорочення сукупного попиту і зниження ділової активності.
Зростання безробіття	Зростання непогашеної заборгованості за заробітною платою приводить до скорочення штату і зростання безробіття.

За таких умов суб'єкти намагаються адаптуватися до впливу різноманітних факторів нестабільного економічного середовища. Одним із інструментів такої адаптації має стати створення банків часу.

Банк часу є соціально-економічною моделлю, заснованою на принципах взаємодопомоги та рівності всіх учасників. На початку 1980-х Е. Кан запропонував використовувати додаткову валюту – час, що витрачений людиною на допомогу іншій людині (Time Dollars) [4]. В умовах дефіциту «класичних» грошей, саме такий засіб, на думку вченого, здатен вирішити проблеми безробіття,

нерівного доступу до базових товарів та послуг, соціальних труднощів і забезпечити відродження місцевих громад (communities). Основні принципи банку часу можна представити в такий спосіб (рис. 1).

Рис. 1. Принципи створення й функціонування банку часу

Засобом розрахунків для всіх видів послуг є 1 година витраченого часу (в США - «Time-Dollar», в Японії - «DanDan») [5]. Час для всіх учасників оцінюється однаково, незалежно від змісту виконаної роботи, від освіти, навичок і вмінь: 1 астрономічна година = 1 обліковій одиниці. В умовах фінансової кризи банк часу можна розглядати як альтернативний позагрошовий еквівалент вартості.

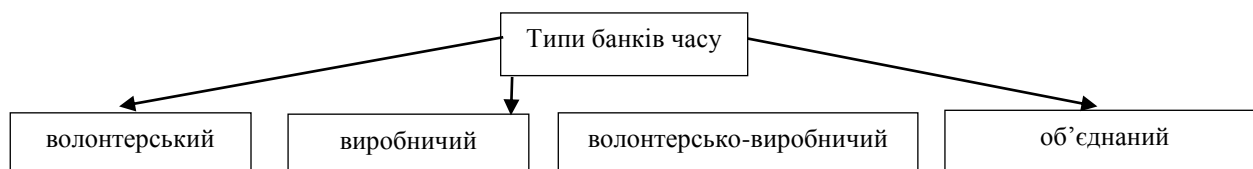

Рис. 2. Основні типи банків часу

Волонтерський Банк часу проводить операції з часом за допомогою волонтерів. Приблизний перелік взаємних послуг такого банку: створення або виготовлення різних продуктів, товарів, за винятком продуктів харчування і медичних препаратів; установка (пересування) побутової техніки, предметів інтер'єру, перенесення вантажів; всі види робіт, пов'язані з використанням інформаційних технологій (установка або адміністрування комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення, створення комп'ютерних програм і продуктів); педагогічна допомога (репетиторство, консультування, інструктаж); послуги няні і соціального працівника; юридична допомога (консультування, представлення інтересів в суді); виробництво побутових послуг (перукарські послуги, пральні роботи); інформаційні послуги (пошук необхідної інформації та літератури); переклад (іноземні мови, сурдопереклад, начитування текстів на аудіоносії); послуги з організації та проведення заходів (семінарів, тренінгів, свят, виставок); транспортні та кур'єрські послуги; прибирання і ремонт будівель, приміщень, територій.

Виробничий Банк часу спеціалізується на операціях з виробничим часом працівників та між організаціями. Забезпечується гнучкий графік робочого часу, безкоштовна взаємодопомога людей на роботі, а також взаємні безкоштовні послуги між різними організаціями. Виробничий Банк часу функціонує за певними правилами. По-перше, накопичений за місяць надлишок часу працівник передає в Банк часу, причому 85 % цього часу заноситься на особовий рахунок працівника, а 15 % передається до фонду загального користування (фонд начальника). По-друге, накопичений час в Банку підлягає використанню протягом року. По-третє, керівництво Банком здійснюється Правлінням у кількості двох осіб (з представника адміністрації та профспілки). Правління обирається строком на один рік на профспілкових зборах підрозділу. Видача часу з Банку провадиться рішенням Правління за заявою працівника. Отриманий час може бути використана протягом календарного місяця і невикористана частина повертається в банк. Допускається за погодженням з начальником взяття відгулу за рахунок часу з банку. Фонд загального часу може бути використаний для надання безоплатної допомоги окремим працівникам або для проведення громадських заходів. При використанні робочого часу з Банку за працівником зберігається встановлена заробітна плата за місяць. У картці обліку відпрацьованого часу робиться запис про одержання з Банку або відрахування в Банк робочого часу [6].

Волонтерсько-виробничий банк створюється при квартирному товаристві. Об'єднаний банк часу виконує всі види операцій з часом, як волонтерського, так і виробничого типів.

Всі операції сучасного банку часу проводяться клієнтами через Веб-сайт. Керує роботою банку координатор (або Правління). До роботи залучаються експерти, які перевіряють наявність сертифіката при виконанні специфічних послуг його клієнтами (медичні, інформаційні, догляд за дітьми та ін).

Кількість клієнтів банку може коливатися від декількох чоловік до декількох сотень. Щоб отримати можливість брати участь у програмі, необхідно пройти тренінг спілкування, довести якість надаваних послуг і підтвердити власну біографію. Розроблено спеціальне програмне забезпечення «Timekeeper» - база даних пропонованих товарів і послуг. Координатор повідомляється учасниками угоди про кількість витрачених годин і вносить записи в кредит і дебет відповідних рахунків.

У 1977 році в СРСР був створений перший «Банк часу» виробничого типу на хлібокомбінаті міста Кохтла-Ярве (Естонія), на якому працівники використовували гнучкий робочий час. У цьому ж місті 18 лютого 1980 року був здійснений експеримент по обороту часу, подібно грошового обігу. В ході цього експерименту було здійснено обмін часом за послуги між Банками часу трьох організацій: НДІ сланців, Хлібокомбінатом і ТЕЦ. Велику інформаційну підтримку щодо поширення ідеї Банку часу в СРСР надала «Літературна газета», а в Естонії - газета «Північне узбережжя» [7]. У 1978 році з досвідом роботи «Банку часу» познайомився американський журналіст Девід Шиплер, після чого ідеєю зацікавилися в США. Перші шість американських Банків часу виникли з ініціативи Едгара Кана в 1987 році, в Англії - в 1998 році. Сьогодні у Великій Британії функціонує 300 банків часу, в Японії – 800.

Відродження ідеї Банків часу на території пострадянського простору, але вже у волонтерській формі, відбулося в 2006 році в Нижньому Новгороді, в 2009 році - в Талліні, в 2011 році - в Санкт-Петербурзі. На початку 2010 року в Україні стартував міжнародний проект «Регіональна Обмінна Система Банк Часу». У Росії запущений стартап «TimeRepublik», що надає можливість використовувати банк часу для пошуку нових клієнтів. На сьогодні відомо близько 250-ти моделей «Банку часу», існуючих під різними назвами: «Долар Часу», «Місцева Система Обміну Часу», «Банк Часу», «Регіональний Обмін Послугами», «Член громади - Члену громади», «Банк Щастя».

Звичайно, ідея бартеру не є новою, як і ідея альтернативної грошової одиниці. Звісно, бартер має суттєві недоліки, зокрема, необхідність тотожності грошової вартості та цінності товарів і послуг. Але, при функціонуванні банку часу це враховується. Так, якщо, скажімо, послуги юриста коштують більше, ніж послуги сантехніка, то за 1 годину праці юрист може отримати, наприклад, 6 тайм-доларів, а сантехнік – 1. В деяких банках часу існувала навіть система оподаткування: якщо людина не користується послугами і не робить послуг іншим – вона повинна сплатити податок в 1 тайм-долар за певну одиницю часу.

Крім морального задоволення, відсутності депресій у людей і повноцінної реалізації, вивільняються державні гроші, і за рахунок цього знімається їх дефіцит. Один з яскравих прикладів відбувся в Німеччині, в 1929 році. Тоді була інфляція, і для обміну товарами і послугами організували «Обмінне суспільство Вара», грошовою одиницею якого стали "вара". Два роки система функціонувала, об'єднала більше тисячі підприємств. Один із прикладів, як система поправила справи конкретного баварського містечка Шваненкірхен - збиткова вугільна шахта, яка в розпал економічної кризи найняла нових гірників, на 90% оплачуючи їхню працю в місцевій валюті. Вже через кілька місяців всі жителі містечка (робочі і власники торгових лавок) повністю погасили всі свої заборгованості, а селище почало процвітати, в тому числі, погасивши заборгованість перед місцевим бюджетом [8].

В Україні перший банк часу почав свою діяльність у Дніпропетровську в 2010 році, відкрив представництва в Запоріжжі та Херсоні. Дніпропетровський Банк часу «Добробанк», - інноваційний інструмент стимулювання волонтерської діяльності у сфері благодійності, який дає можливість: реалізувати ті навички та вміння, на які не дуже хороший попит на ринку праці; знайомитися і спілкуватися з новими, цікавими людьми; брати участь у соціальному житті громади села, району та міста; подолати кризу, як в гаманці, так і у свідомості; гідно жити в умовах дефіциту готівки; виростити в собі найкращі якості; подорожувати і відпочивати мальовничими місцями, з прекрасними людьми; постійно відчувати задоволення від життя. «Добробанк» - це керований процес обміну часом широких верств населення, що включає всі сучасні технології та інструменти: інтернет-сайт, контакт-центр, смс-розсилки та ін. Керує роботою Банку координаційний центр, що складається з висококласних фахівців. Розробляється система рейтингу учасників банку для забезпечення високого рівня обслуговування процесу обміну. Всі учасники Банку періодично можуть проходити клубні тренінги спілкування. На сайті «Добробанка» (<http://www.bankvremeni.org.ua>) зареєстровано близько 1400 осіб. Найактивніших близько 15% [9].

У м. Києві також існує Регіональна обмінна система (РОС) «Банк часу» (<http://bankvremeni.at.ua>). Технічні елементи обміну продукцією та послугами в «допоможи-балах» вирішені на основі можливостей інформаційних технологій і мобільного зв'язку. Всі учасники системи через оператора формують інформаційну базу системи про свої потреби у послугах та свої можливості (професійні навички), що дозволяє їм знаходити один одного в місті або регіоні, і система починає свою роботу. Для початку роботи потрібен оператор, озброєний комп'ютером, включеним в мережу Інтернету. Такий оператор може знаходитися в будь-якому наявному офісі, або вдома, що мінімізує витрати на організацію робочого місця. Центральний офіс підключає локальний офіс до системи РОС «Банк часу»,

який дає всі необхідні матеріали, і локальна система може починати роботу в регіоні. Локальний (місцевий) офіс вирішує всі організаційні питання самостійно.

Учасники системи платять невелику плату (відсоток), необхідну для утримання локального офісу банку часу, на який вони покладають роботу з ведення інформаційної бази про можливості і потреби учасників та облік годин. Наявність програмного забезпечення, який має в своєму розпорядженні офіс (програму надає Центральний Офіс), забезпечує контроль за станом балансу виконаних послуг і існуючих боргів (кредитів) в учасників спільноти. Облік відбувається у віртуальних облікових одиницях, які виконують роль місцевих грошей, що є на віртуальних рахунках учасників. Таким чином, здійснюється координація діяльності членів спільноти і управління їх взаємовідносинами. Система є самокерованою.

У системі економічних відносин банку часу її учасники не переймаються щодо заборгованості один перед іншим, тому що вона не організована за принципом «ти мені - я тобі». Тут працює принцип «я системі - система мені». І в системі завжди знаходиться послуга або професійні навички інших учасників, які будуть затребувані іншими. Це реальніше тим у більших масштабах, чим більше учасників зареєстровано в системі. З часом її ефективність підвищиться до значного рівня. На Заході статистика праці показує, що одна облікова одиниця системи робить у 12 разів оборотів більше, ніж національна валюта. З цього можна легко зробити висновок про ефективність роботи даної системи. Другим аспектом даної системи є те, що вона є гуманітарним проектом, що об'єднує учасників. Кожен виконує щось, не чекаючи негайної винагороди від інших, тобто кожен наповнює систему благодійними діями, кредитує її. Банк часу дає можливість задіяти трудовий потенціал регіону від пенсіонерів до школярів, особливо у сфері послуг, а також зв'язати товарообмін між городянами і селянами, що вирішує проблему забезпечення продуктами харчування городян і проблему збуту продукції для сільських жителів.

Економіка, заснована на чиннику часу (ЕЧЧ) - теорія про економічну систему, в якій основою визначення коефіцієнтів обміну (вартості), розміру податків, величиною зарплати є робочий час. ЕЧЧ виходить з уявлень, що сучасні економічні системи спираються на фактори, які мають різне значення для різних людей (наявність капіталу, володіння правом власності на земельну ділянку, законодавчо закріплена або природна монополія тощо). Прихильники ЕЧЧ вважають, що причиною несправедливості сьогоденних економічних систем є відсутність постійних правил ведення економіки і встановлення вартостей. Передбачається, що недоліки сучасних систем можна усунути, якщо б основою економіки стали закони природи. Час є об'єктивним показником, його тривалість не можуть регулювати або змінювати політичні рішення. Це дозволяє вважати такий показник найбільш справедливою основою економічної системи.

ЕЧЧ була запропонована німецьким економістом Сільвіо Гезелем в якості альтернативної платіжної системи, яка в умовах Великої депресії дозволила б підприємствам функціонувати свої функції, не використовуючи грошових кредитів. У 1976 році член народної партії Швеції Андерс Гернант, ставив на голосування пропозицію про впровадження податку на час, але пропозицію прийнято не було. Основною метою ЕЧЧ є заміна рентної системи встановленими за виконані роботи нормативними платежами, які залежать від часу (є математичними функціями з часом в якості параметра). Ще одна мета ЕЧЧ - пов'язати вартість капіталу з якоюсь об'єктивною фізичною основою, як розмір і вага пов'язані з фізичними поняттями «відстань» і «маса». За задумом авторів, такий підхід повинен ускладнити або навіть унеможливити шахрайство і спекуляцію.

Уінстон Черчилль зауважував, що час і гроші більшою частиною взаємозамінні. А на думку Ірені Сьогі, ізоляція людей один від одного - чума сучасного життя, а банки часу служать антидотом від неї. Тому, враховуючи, що такого масштабного вимушеного переміщення населення Європа не зазнавала з 1943 року, і що вимушена внутрішня міграція має значний позитивний потенціал соціально-економічного та гуманітарного розвитку України у середньо- і довгостроковій перспективі, пов'язаний зі структурними зрушеннями в економіці, зміною схем розселення та розвитком інфраструктури, формуванням якісно нового людського потенціалу, соціальною, культурною, національною інтеграцією українського суспільства, - все це вимагає концентрації національних сил, у тому числі, і вимушено переміщених осіб, на створення й подальший розвиток регіональних банків часу.

Висновки та пропозиції. Банк часу - це організація, що враховує (фіксує) для своїх учасників, скільки годин свого часу витратив той чи інший учасник на надання різних послуг іншим учасникам (прихід на рахунок учасника у банку часу), і скільки часу було витрачено іншими учасниками на надання спожитих послуг тим або іншим учасником (витрата з рахунку учасника в банку часу). Завдяки створенню банку часу організується обмін послугами між людьми, їх спільнотами, організаціями, установами, підприємствами, взаємне кредитування і взаємодопомога (співробітництво, кооперація).

Створення банків часу серед вимушено переміщених осіб дасть змогу: забезпечити тимчасову зайнятість внутрішньо переміщених осіб; забезпечити отримання внутрішньо переміщеними особами відповідних професійних компетенцій; підвищити конкурентоздатність на ринку праці внутрішньо переміщених осіб; знизити напругу на регіональних ринках праці; зменшити рівень економічної

неактивності внутрішньо переміщених осіб; підтримати підприємницьку ініціативу внутрішньо переміщених осіб.

Крім того, створення банків часу є актуальним і на тимчасово окупованих територіях, бо місцеві жителі мають труднощі з нормальним функціонуванням платіжного обороту та доступом до багатьох послуг і робіт.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Лібанова Е.М. Вимушене переселення з Донбасу: масштаби та виклики для України / Е.М. Лібанова // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Внутрішньо переміщені особи в Україні: реалії та можливості» – К.: Інститут економіки та прогнозування НАН України. - 27.02.2015 р.
2. Стан та проблеми внутрішньо переміщених осіб на ринку праці / Програма працевлаштування та професійного навчання внутрішньо переміщених осіб на 2015-2016 роки.
3. Балакірева О. Трудовий потенціал та рівень державної підтримки внутрішньо переміщених осіб (за результатами соціологічного дослідження «Оцінка потреб внутрішньо переміщених жінок та осіб похилого віку в Україні») / О. Балакірева // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Внутрішньо переміщені особи в Україні: реалії та можливості» – К.: Інститут економіки та прогнозування НАН України. - 27.02.2015 р.
4. Cahn, Edgar S. No More Throw Away People. Washington, DC: Essential Books, 2004.
5. Банк времени - Time Bank [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://bankvremeni.ucoz.ru/publ/bank_vremeni/teorija/bank_vremeni_time_bank/3-1-0-2. – Вид з екрану.
6. Лившиц В.М. Методические рекомендации для перевода ИТР и служащих предприятия на скользящий (гибкий) график работы / В. М. Лившиц.- Кохтла-Ярве: НИИ сланцев, 1977.
7. Никонова Г. Ф. Применение скользящего графика работы на Кохтла-Ярвском хлебокомбинате: Тез. Респ. науч.-практ. конф. Кохтла-Ярве, 22-23 мая 1980 г./ НИИ сланцев. Кохтла-Ярве, 1980. С. 79-80.
8. О. Блащук Банк времени – самый надежный банк [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.prostobank.ua/finansovyy_gid/byudzhnet/stati/bank_vremeni_samyu_nadezhnyu_bank. – Вид з екрану.
9. Лукьянова З. Время – деньги: первый в Украине банк обмена услугами [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://projects.platfor.ma/vremya----dengi-pervyi-v-ukraine-bank-obmena-uslugami/>. – Вид з екрану.